

Per començar

*La creença que podem canviar el passat
obsedeix tots els nacionalistes.*

GEORGE ORWELL

Vivim en un món obsessionat per la política de fronteres. A l'Àfrica i l'Orient Mitjà, és fàcil veure el llegat tòxic de les línies que els imperialistes van dibuixar sobre el mapa. A Amèrica, la promesa del president Donald Trump de construir una muralla entre Mèxic i els Estats Units s'ha convertit en el segell distintiu del seu proteccionisme. A la Unió Europea, la crisi dels refugiats posa en perill un projecte de postguerra que, en part, es va construir sobre la idea d'un desmantellament en lloc de la d'un reforçament de les fronteres internes d'Europa. I a Escòcia i Catalunya, els debats sobre si poden obligar a modificar les fronteres remouen l'orgull patriòtic, el desig de sobirania i les exigències identitàries que desafien l'*statu quo* i que ens deixen un futur incert.

Com li ha passat a molta gent, la meua coneixença de Catalunya la vaig fer per mitjà del futbol. L'any 1982, quan encara era un infant, l'equip del mundialment famós FC Barcelona va venir a Ginebra a donar peixet a l'equip de casa, el Servette. Vaig demanar insistentment al meu pare que em portés a l'estadi, encara que no li agradés el futbol. El partit va ser depriment, perquè el poderós Barcelona va escombrar l'indefens Servette amb un contundent 4 a 1. Però malgrat la tristesa per la nostra derrota, era impossible no quedar enlluernat per la brillantor d'un hàbil davanter del Barcelona, un noi rabassut amb cabellera negra i arissada. El meu pare, que no estava gaire al cas, s'emocionava en veure'l jugar. Es pensava erròniament

que era un dels nostres perquè havia confós els colors granat i blau de la samarreta del Barcelona —per això se'l coneix com l'equip «blaugrana»— amb el color granat del Servette que onejava a les banderes de les grades de l'estadi del Servette —per això es coneix el seu equip com el dels grenats—. Vaig haver de corregir el meu pare i li vaig dir que el «noi» que jugava tan bé era l'argentí, Diego Maradona, el traspàs del qual al FC Barcelona l'havia convertit en el futbolista més car del món.

El futbol és només una de les raons per les quals Catalunya atreu tanta gent. Mentre preparava aquest llibre, no m'ha deixat de sorprendre que hi haguessin tants aspectes de la cultura catalana que suscitésin interès arreu del món. La meva recerca va fer que hagués de contemplar els paisatges que van inspirar Salvador Dalí, Pablo Picasso i altres grans artistes del segle xx. També vaig haver de visitar un monestir que havia obsedit el fanatisme nazi de Heinrich Himmler per la recerca del Sant Grial. Vaig haver de fer-me explicar la desavinença que va provocar el trencament entre Ferran Adrià i Santi Santamaria, dos xefs famosos que van revolucionar la gastronomia i van fer de Catalunya un dels pelegrinatges obligats per als *gourmets*. També em vaig haver d'informar sobre les controvèrsies entorn de la continuació del temple de la Sagrada Família, dissenyat per Antoni Gaudí i que es podria convertir en l'església més alta del món.

A un nivell més personal, vaig trobar gent preocupada pel seu futur, però també vaig parlar amb els qui estaven ansiosos per recuperar el passat, per exemple, amb els qui exigeixen el retorn dels arxius de personalitats catalanes, confiscats per l'exèrcit franquista i retinguts ara a Salamanca, uns papers que constitueixen una part del problemàtic llegat de la Guerra Civil. Igualment vaig escoltar gent immersa en debats molt diversos: sobre l'ús de l'aigua a banda i banda de les ribes del cabalós riu Ebre; sobre el futbol a l'estadi del Camp Nou; i sobre com calia celebrar les antigues festes medievals, com és ara la Patum a Berga.

Entendre per què els catalans es capfiquen tant per refermar la seva nació, és una qüestió que, com a adult, em fascina, tant com d'infant em desorientava la idea que hi poguessin haver fronteres estrictament nacionals. Vaig créixer a Suïssa, però

la meva família és originària de països d'Europa de l'Est. Des de la ciutat on vivia, Ginebra, fins a la frontera francesa no hi havia gaire més d'un kilòmetre, de manera que podríem dir que veia França des del llit. El meu pare treballava al CERN, l'organització europea de recerca nuclear que gestiona l'accelerador de partícules més gran del món, en un túnel subterrani ben bé sota la frontera franco-suïssa. Les fronteres em semblaven, doncs, mal-leables —per a mi, gairebé sense sentit—. La meva única preocupació era saber si el vi que el meu pare comprava de tant en tant al poble francès veí, observava les restriccions duaneres suïsses pel que fa a la importació alcohol.

Això no obstant, aviat vaig descobrir la importància, sovint terrorífica, de les fronteres territorials i la identitat nacional. Vaig ingressar en un internat anglès quan els britànics encara celebraven la victòria a la guerra de Malvines. Però alhora Anglaterra patia els persistents atacs terroristes de l'IRA. A mesura que m'anava fent gran, m'adonava que les qüestions relacionades amb els límits podien estar tràgicament lligades a qüestions de vida o mort. He viscut en diversos països de la pacífica Europa occidental —Gran Bretanya, Bèlgica i ara Espanya— on les famílies abans podien discutir, i les generacions ara es poden separar, a causa de tibantors entorn de les fronteres.

És clar que hi ha molts factors que condicionen la manera com les persones se situen en un mapa, però la meva recerca m'ha fet descobrir fins a quin punt la situació econòmica influeix sobre els conceptes d'identitat nacional. Com més escassegen els recursos, més tendeix la gent a reforçar la seva autoestima a través de l'orgull nacional. Estic convençut que una de les raons per les quals em vaig veure immers en aquesta història és que vaig arribar a Espanya l'abril del 2010, quan les conseqüències de la crisi financera començaven a ser doloroses. Al cap de poques setmanes d'haver arribat, es va fer evident que la situació econòmica en altres economies de l'euro —Grècia, Irlanda i Portugal— amenaçava de ser un dels afers financers més desastrosos del nostre temps.

El maig del 2010, es va concedir a Grècia un ajut internacional per salvar la seva economia. Aquell mateix mes, el govern espanyol es va veure obligat a fer les primeres retallades

pressupostàries, després que el desastre del boom immobiliari, que havia durat més de deu anys, deixés molts bancs espanyols amb pèrdues hipotecàries insostenibles. Abans de res, els meus editors nord-americans volien saber si la crisi del deute sobirà que s'havia iniciat a Grècia s'estendria a la península Ibèrica i faria perillar l'estabilitat financera d'Europa. En aquell moment, les controvèrsies territorials espanyoles només interessaven internacionalment en la mesura que podien afeblir encara més les finances d'Espanya, ja que eren les autonomies les que havien de fer les pertinents retallades en la despesa.

Al cap de set anys, la situació ha canviat. El govern a Madrid ja no és a l'ull de la tempesta financera europea, però és clar que el repte separatista català continua vinculat a la crisi financera. El repte que representa aquest fet és tan volàtil que planteja qüestions més àmplies sobre el futur de la Unió Europea.

Seria una insensatesa predir què passarà d'ara endavant, sigui a Madrid o a Barcelona. Tanmateix, amb la redacció d'aquest llibre m'he proposat de reflectir tota la complexitat d'allò que està passant en aquest indret tan extraordinari i tan bell com és Catalunya. He fet més de 200 entrevistes per escriure el llibre —algunes van ser enregistrades i d'altres no ho van ser—. Voldria que permetessin comprendre no sols l'abast dels problemes sinó també la profunditat humana que contenen. He treballat d'allò més per contraposar allò que m'han dit els qui representen el poder polític i empresarial amb les opinions de les persones per a les quals la política i l'economia no passen de ser declaracions formals.

Algunes d'aquestes persones pertanyen a una generació entristida que va desaparèixer, la dels supervivents de la Guerra Civil. M'han transmès no sols un testimoni oral de la fascinant història que van viure, sinó també històries personals increïblement detallades i personals. Alfons Cánovas, resident de tota la vida al barri de la Barceloneta, estava a punt de celebrar el seu noranta-novè aniversari quan vaig poder parlar amb ell per segona vegada. Sorprenentment, encara podia recordar els noms dels membres del seu club de natació a l'inici de la dècada dels anys 1930, així com el dels soldats al costat dels quals va lluitar durant la Guerra Civil.

—No em costa gens de recordar detalls del passat, però segurament no puc dir-vos exactament què vaig fer ahir —em va dir Cánovas—.

En un cert sentit, he escrit aquest llibre en homenatge a persones extraordinàries com Cánovas, que són els garants de la història de Catalunya i d'Espanya.

Però, per damunt de tot, aquest projecte ha estat motivat pel meu desig d'entendre les forces que configuren la identitat humana, i de descobrir què és allò que fa que tantes persones es vulguin endinsar en el passat per trobar-hi les seves arrels culturals. I tot això en un món on, cada vegada més, la tecnologia digital i altres forces mundials van esborrant els límits territorials.

Per acabar, m'agradaria destacar només tres dels reptes que he assumit en decidir-me a escriure aquest llibre.

En primer lloc, el secessionisme català és una història d'evolució ràpida que es desenvolupa en un marc polític imprevisible, a Espanya, però també més enllà d'Espanya. Entre els anys 2015 i 2016, el sistema bipartidista de l'Estat espanyol es va fragmentar en quatre. L'estructura de la Unió Europea també ha estat sacsejada per les turbulències dels votants britànics que l'any 2016 van optar per abandonar la UE en un referèndum. Sigui quina sigui la direcció que emprengui la política en el futur, l'escala i el ritme del canvis actuals impliquen que l'explicació que n'he fet necessàriament és ostatge d'allò que s'esdevindrà.

En segon lloc, per molt que hagi fet entrevistes i viatges, no he pogut comprendre algunes de les passions que els catalans experimenten pel seu país. En moltes ocasions, m'he trobat a mi mateix cercant en va una comprensió racional d'actituds que arrenquen del cor, més que no pas del cap. Però aquest dèficit emocional també pot ser beneficiós. Aquest llibre ha estat escrit pel corresponçal d'un periòdic americà. Durant set anys he informat sobre Espanya. Tanmateix, aquest corresponçal és també un ciutadà suís que entén que sigui factible la creació d'un Estat català de 7,5 milions de persones, un nombre d'habitants gairebé igual que els que té Suïssa. Suïssa ofereix un interessant contrapunt de Catalunya, ja que la seva força arrela en la

diversitat i la neutralitat, combinant diferents llengües, cultures i religions sense intentar trencar res. Els exemples de Suïssa i de Catalunya suggereixen que no existeix cap model únic que, essent només vàlid per a unes determinades dimensions, es pugui aplicar a qualsevol societat; i que no hi ha, encara menys, cap model que ens sigui aliè que puguem utilitzar per a allò que ens és propi. No m'he de decantar per cap de les parts en litigi, però vull entendre per què hi ha barreres i per què algunes persones les consideren inacceptables.

En tercer lloc, allà on he treballat com a corresponsal durant els darrers vint-i-quatre anys, m'ha calgut afrontar el repte d'haver d'escriure per a un públic internacional, sense deixar de banda els lectors locals interessats en una perspectiva internacional del seu país. Aquest acte d'equilibri corre el risc de simplificar les coses per a alguns lectors, i de ser massa detallista per a uns altres. Doncs bé, he fet tot el que he pogut per adreçar-me a un públic prou ampli, si més no he mirat que els lectors no es puguin confondre, com va ser el cas del meu pare aquella nit de futbol a Ginebra.